
DOI: <https://doi.org/10.34768/r1.2020.v462.05>

Tomasz Herudziński*

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4102-2957>

e-mail: tomasz_herudzinski@sggw.edu.pl

**ZMIANY NA OBSZARACH WIEJSKICH W POLSCE –
PERCEPCJA, WIEDZA I ZAANGAŻOWANIE
„STARYCH” I „NOWYCH” MIESZKAŃCÓW WSI**

CHANGES IN RURAL AREAS IN POLAND – PERCEPTION, KNOWLEDGE AND COMMITMENT OF THE “OLD” AND “NEW” RURAL INHABITANTS

Keywords: change, village, rural areas, rural residents, ruralization, deterritorialization.

The article analyses the processes of change in Polish villages, which result from the fact that new residents are settling down in their areas. A significant number of Polish villages is subject to processes resulting from demographic and population changes, which entails cultural and social changes. Drawing on the theoretical concept of ruralization at the empirical level, the author analyses the opinions of the inhabitants of Czarny Las, a village which was treated as an exemplification of the previously defined processes. The article aims to indicate awareness changes: perception, knowledge and commitment from the perspective of the new internal diversification of contemporary rural population, which is the result of internal migration of the Polish society from urban to rural areas. The perception of the inhabitants of Czarny Las, which is administratively a village, turned out to be diverse and incompatible with the formal state of affairs. Most residents associate Czarny Las with the city and perceive the village as a housing estate or a district. Less than one third of respondents perceive the village in line

---

***Tomasz Herudziński** – doktor nauk humanistycznych w zakresie socjologii; zainteresowania naukowe: zagadnienia z zakresu zmiany społecznej i transformacji systemowej oraz polityki, samorządności i społeczności lokalnych.

with the administrative nomenclature. The difficulties in clearly defining the place of residence in the traditional rural-urban division are exacerbated by the fact that a significant number of respondents were not able to define their place of residence from this perspective.

ZMIANY NA OBSZARACH WIEJSKICH W POLSCE – PERCEPCJA, WIEDZA I ZAANGAŻOWANIE „STARYCH” I „NOWYCH” MIESZKAŃCÓW WSI

Słowa kluczowe: zmiana, wieś, obszary wiejskie, mieszkańcy wsi, ruralizacja, deterytorializacja.

Artykuł analizuje procesy zmian w polskich wsiach, które wynikają z faktu osiedlania się na ich terenach nowych mieszkańców. Procesom wynikającym ze zmian demograficznych i ludnościowych podlega znaczna część wsi w Polsce, co pociąga za sobą zmiany w wymiarze kulturowym i społecznym. Artykuł odnosząc się do teoretycznej koncepcji ruralizacji w warstwie empirycznej, analizuje opinie mieszkańców wybranej wsi, która potraktowana została jako egzemplifikacja wcześniej określonych procesów. Celem artykułu jest wskazanie zmian w świadomości: percepcji, wiedzy i zaangażowania z perspektywy nowego wewnętrznego zróżnicowania współczesnych mieszkańców wsi, będącego efektem wewnętrznych migracji społeczeństwa polskiego - osiedlania się na obszarach wiejskich emigrantów z miast. Percepcja mieszkańców charakteryzowanego tu Czarnego Lasu będącego administracyjnie wsią, okazała się zróżnicowana i niezgodna z formalnym stanem rzeczy. Większość mieszkańców kojarzy miejscowość z miastem i postrzega wieś jako osiedle mieszkaniowe czy dzielnicę. Mniej niż jedna trzecia badanych postrzega wieś zgodnie z administracyjną nomenklaturą. Trudności z jednoznacznym określeniem miejscowości na tradycyjnym podziale wieś miasto potęguje fakt, że znaczna część badanych nie była w stanie jednoznacznie określić swojego miejsca zamieszkania w tej perspektywie.

Wprowadzenie

Współczesne społeczności lokalne w coraz większym stopniu opisywane są z perspektywy zjawiska deterytorializacji. Zjawisko to dotyczy również opisu współczesnych społeczności wiejskich, a dokładniej tej jej części, która koncentruje uwagę na nowych mieszkańcach. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na emigrantów z terenów miejskich osiedlających się na obsza-

rach wiejskich *relacyjne postrzeganie lokalności prowadzi do jej ekstensji, rozumianej jako sposób interpretowania lokalności polegający na włączaniu w obręb tego, co „bliskie” i „miejscowe”, miejsc, zjawisk i osób odległych terytorialnie* (Wojakowski 2013, s. 138). Mimo procesów deterytorializacji podkreślanych w opisach współczesnych społeczności lokalnych, to nadal terytorium – jego granice i podziały administracyjne, często silnie związane z historycznymi wydarzeniami i kulturowym podłożem, ściśle wiążą się z podziałami społecznymi. Warto też zauważyć, że z perspektywy analizy podziałów terytorialnych i administracyjnych, zarówno różnic jak i podobieństw wiejskich społeczności lokalnych, najczęściej doszukuje się na poziomie sołectwa. To w perspektywie sołectwa mówi się o podobieństwach i różnicach wynikających ze sposobów zachowania, a nawet myślenia ich mieszkańców. Różnice te opisywane są zarówno na poziomie kultury symbolicznej jak materialnej i nadal często postrzegane są z perspektywy różnic i podobieństw mieszkańców poszczególnych sołectw. W przypadku emigrantów i nowych mieszkańców wsi to właśnie one są istotnym elementem decyzji o wyborze miejsca osiedlenia. Nie tylko zatem podkreślana przez większość badanych atrakcyjność fizyczna, podwyższona wartość ekologiczna jest podstawą decyzji o zamieszkaniu w danej wsi. Na decyzję o lokowaniu swojego przyszłego miejsca życia często wpływają zatem czynniki o wspomnianym wcześniej charakterze kulturowym i społecznym, których emigranci często są nieświadomi, albo przynajmniej nie do końca je sobie uświadamiają. To jak mawiają badani nie tylko „piękne okolice”, ale także pewien „specyficzny klimat miejsca” sprawiają, że szukający swojego nowego miejsca zamieszkania podejmują decyzję o osiedleniu się w konkretnym sołectwie. Na wybór konkretnej miejscowości, w konkretnych przypadkach decyzyjnych, wpływa również wymiar „infrastrukturalny”. W istocie dotyczy on kluczowych, głównie z perspektywy codziennego funkcjonowania mieszkańców, instytucji. Najczęściej uwaga przyszłych osiedleńców koncentruje się wokół: istnienia i funkcjonowania rejonowych szkół podstawowych czy średnich, ośrodków zdrowia czy wspólnot parafialnych. Z perspektywy wyboru miejsca zamieszkania, zwłaszcza osób przybywających na wieś z miasta, istotnymi są również organizacje pozarządowe – rozmaite fundacje i stowarzyszenia, ale także coraz częściej tradycyjne instytucje zrzeszeniowe takie jak Koła Gospodyń Wiejskich czy Ochotnicza Straż Pożarna (Swacha 2019, s. 7). Wreszcie z tej perspektywy ważna jest również infrastruktura gospodarcza, ekonomiczna i technologiczna (Swacha 2018). W szczególności istotnymi stają się kwestie dostępu do rynku pracy i konsumpcji, sieci sklepów, banków oraz komunikacji rozumianej zarówno tradycyjnie jak i komunikacji wirtualnej. Na szczególną uwagę przy analizach społeczności lokalnych

zasługuje perspektywa ich „usieciowienia”. Relacje między sąsiadami, znajomymi, przyjaciółmi, które dotyczą często mieszkańców nie tylko jednego sołectwa, ale i szerzej – gminy oraz dalej położonych miejscowości, odgrywają coraz większą rolę w ich codziennym funkcjonowaniu. Często relacje te wzmacniane są poprzez wymiar techniczny czy technologiczny mający swe społeczne konsekwencje. Przykładem może być: infrastruktura technologiczna – chociażby ta w zakresie komunikacji spełniającej współczesne wymogi, co umożliwi funkcjonowanie w sferze pracy; czy infrastruktura sportowa – taka jak chociażby popularne orliki, umożliwiającą bezpośrednie kontakty i relacje międzyludzkie realizowane w czasie wolnym. W perspektywie instytucjonalnej – swoistej konkurencji, jaką odnotować można między nowymi i starymi instytucjami społecznymi na terenach wiejskich, niebagatelną rolę odgrywają emigranci z miast, którzy niejednokrotnie decydują o ich rozwoju nie tylko poprzez własną doń przynależność. Wśród rozmaitych podziałów jakie wyróżnić można w wiejskich społecznościach lokalnych, na szczególną uwagę zasługuje podział na „starych” i „nowych” mieszkańców wsi, czyli tych, którzy „byli tu do zawsze”, a przynajmniej „odpowiednio wcześniej” i tych, którzy do niej przybyli, osiedlili się w społecznie definiowanym „nie-dawnym czasie”. Warto przyjrzeć się temu podziałowi z perspektywy wiedzy i zaangażowania mieszkańców danej wsi w funkcjonowanie danej społeczności lokalnej i jej instytucji.

Przedmiotem zainteresowania w artykule uczyniono znaczenie czasu zamieszkiwania dla społecznej recepcji i zaangażowania mieszkańców wsi. Zaprezentowane opinie mieszkańców wsi Czarny Las potraktowane są jako empiryczna egzemplifikacja wskazanych problemów związanych ze zmianami na polskiej wsi spowodowanymi wzrastającą liczbą napływowych jej mieszkańców. W pierwszej części prezentowanych wyników wskazane zostały sposoby definiowania wsi uwzględniające intuicyjne skojarzenia oraz indywidualny odbiór opierający się na odczuciach i wrażeniach wykraczających poza wiedzę formalną badanych. W drugiej części zaprezentowane zostały wyniki analiz dotyczących zależności, jakie występują pomiędzy zbiorczymi wskaźnikami wiedzy i zaangażowania a czasem zamieszkiwania oraz formalnym wymogiem zameldowania w danej miejscowości.

Założenia metodologiczne i charakterystyka badanych

Przedmiotem badania była wiedza na temat stosunku mieszkańców do tej miejscowości, kontaktów z innymi mieszkańcami wsi oraz zaangażowania społecznego¹. W szczególności badano opinie na temat powstającej tam

¹Wykorzystane do prezentowanej tu analizy empirycznej dane zebrane zostały w ramach szerszego projektu zrealizowanego na zlecenie lokalnych władz samorządowych So-

światlicy – stosunek mieszkańców do tej inicjatywy (co nie wchodzi w zakres realizowanej tu analizy). Przebadani zostali dorośli mieszkańcy wsi reprezentujący poszczególne gospodarstwa domowe. W założeniu badania miały charakter wyczerpujący co oznacza, że w terminie realizacji badania ankieteryzy „zapukali do drzwi” wszystkich domostw w badanej miejscowości. Powodem braków danych były ewentualne i zakładane wcześniej: odmowy udziału w badaniu lub nieobecność mieszkańców. Posłużono się metodą sondażu z wykorzystaniem techniki wywiadu osobistego typu face to face w domu respondenta z użyciem kwestionariusza papierowego. Badanie zrealizowano w kwietniu 2019 roku we wsi Czarny Las, w gminie Grodzisk Mazowiecki. Wybór wsi Czarny Las podyktowany został występującym tam klarownym podziałem mieszkańców na rdzennych i napływowych oraz wyraźnie zaznaczającymi się między nimi różnicami. Jest to zatem egzemplifikacja zjawiska, występującego również w innych wsiach na terenie Polski, polegającego na pojawieniu się znacznej liczby napływowych mieszkańców o odmiennych sposobach myślenia i działania. W analizowanej wsi wyraźnie wyodrębnić można, zarówno w wymiarze przestrzennym jak i kulturowym, dwie kategorie mieszkańców. Pierwszą stanowią tzw. starzy mieszkający w Czarnym Lesie od urodzenia bądź relatywnie długo i osiedleni w zabudowie rozproszonej wśród rdzennych mieszkańców. Drugą kategorię tzw. nowych mieszkańców stanowią osoby zamieszkałe tam relatywnie krótko i najczęściej osiedlone na obszarze wyodrębnionego osiedla w zabudowie wielorodzinnej. To binarne wewnętrzne zróżnicowanie z klarownym podziałem na tak rozumianych „starych” i „nowych” mieszkańców wsi było przyczynkiem do potraktowania Czarnego Lasu jako przykładu ogólnego zjawiska. Jednocześnie istotnym jest przyjęte tu założenie specyfiki i niepowtarzalności charakteryzowanej społeczności, co skutkuje brakiem możliwości bezpośredniego uogólniania uzyskanych wyników na całość mieszkańców obszarów wiejskich w Polsce. Zrealizowano 118 wywiadów, przy czym ze względu na poruszaną tematykę warto zaznaczyć, że najliczniejszą grupę osób (63,6%) stanowią „nowi” mieszkańcy, którzy osiedlili się tam w ciągu ostatniej dekady. W tym (33,9%) to badani mieszkający w Czarnym Lesie od 5 do 10 lat. Jedną trzecią (29,7%) stanowią zamieszkujący tam w okresie krótszym niż 5 lat. W mniejszości natomiast znaleźli się „starzy” mieszkańcy (36,4%) o czasie zamieszkiwania przekraczającym 10 lat. W tym badani mieszkający we wsi powyżej 20 lat stanowili 14,4%; od 16 do 20 lat 12,7%; a od 11 do 15 lat stanowili 9,3%.

---

lectwa Czarny Las i Urzędu Gminy Grodzisk Mazowiecki, w którego realizacji udział brali także dr Rafał Boguszewski z Katedry Socjologii SGGW oraz dr Artur Obidziński z Samodzielnego Zakładu Botaniki Leśnej.

Spółeczna recepcja i zaangażowanie mieszkańców wsi a czas zamieszkiwania – analiza wyników

Wstępnie definiując wieś mieszkańcy podawali swoje pierwsze skojarzenia, (zob. Tab. 1) które zawierały spory ładunek emocjonalny, przede wszystkim postrzegając ją jako dom, czyli jako miejsce na ziemi, z którym są silnie związani (44,9%). Po drugie akcentowano takie walory miejscowości jak: spokój, ciszę i bezpieczeństwo (27,1%). Kolejną grupę respondentów stanowili mieszkańcy w ścisłym słowa znaczeniu, dla których Czarny Las to przede wszystkim miejsce zamieszkania niebudzące emocji (13,6%). Istotną część badanych akcentowała dodatkowo walory rekreacyjno-ekologiczne, wskazując na skojarzenia z relaksem, czasem wolnym, naturą i czystym powietrzem, stanowili oni 16,3% respondentów. O atrakcyjności miejscowości wynikającej z jej peryferyjności i niepowtarzalności opowiadało 15,2% badanych mieszkańców wsi. Wymagającym pogłębionych badań jawi się fakt, że zaledwie śladowe wskazania (1,7%) uzyskało postrzeganie tej wsi przez pryzmat innych ludzi i społeczności.

Tabela 1

Czarny Las – skojarzenia respondentów

Lp.	Pytanie: <i>Czym jest dla Pana/Pani Czarny Las? Proszę podać swoje pierwsze skojarzenia:</i>	n	%
1.	Dom, moje miejsce na ziemi – silna więź emocjonalna	53	44,9%
2.	Spokój, cisza, azyl, oaza, bezpieczeństwo	32	27,1%
3.	Miejsce zamieszkania – słaba więź emocjonalna	16	13,6%
4.	Las, natura, czyste powietrze	16	13,6%
5.	Czas wolny, relaks, wakacje, odpoczynek, sezonowość	15	12,7%
6.	Miejscowość na uboczu, wieś	6	5,1%
7.	Fajne miejsce	5	4,2%
8.	Fantastyczna, bajkowa kraina	4	3,4%
9.	Piękna miejscowość, ładna okolica	3	2,5%
10.	Mili ludzie, społeczność	2	1,7%
Ogółem		152	128,8%

Źródło: opracowanie własne.

Istotnymi i podkreślonymi przez wielu badaczy społeczności lokalnych problemami są kwestie związane z zacieraniem się bardzo wyraźnej niegdyś

granicy istniejącej pomiędzy społecznościami wiejskimi i miejskimi. Znalazło to odzwierciedlenie w badaniach dotyczących percepcji Czarnego Lasu. Zdecydowana większość mieszkańców postrzega tę miejscowość niezgodnie z wytycznymi administracyjnymi, wskazując na skojarzenia z miastem i postrzegając wieś Czarny Las jako osiedle mieszkaniowe (53%) czy dzielnicę (5,1%; zob. Tabela 2). Warto podkreślić, że odpowiedź zgodna z istniejącą nomenklaturą administracyjną uzyskała niemal o połowę mniejszą liczbę wskazań (30,8%). Dla części badanych (łącznie 11,1%) pytanie takie stanowi trudność i nie byli oni w stanie określić jednoznacznie swojego miejsca zamieszkania, wskazując na to, że Czarny Las jest czymś innym czy też wręcz mówiąc, że trudno jest im odpowiedzieć na to pytanie.

Tabela 2

Czym jest Czarny Las – odczucia respondentów

Lp.	Pytanie: <i>Czy w Pana/Pani odczuciu Czarny Las jest:</i> (chodzi o odczucia, wrażenia, indywidualny odbiór badanych a nie wiedzę formalną)	n	%
1.	Osiedlem mieszkaniowym	62	53%
2.	Wsią	36	30,8%
3.	Czymś innym	10	8,5%
4.	Dzielnicą	6	5,1%
5.	Trudno powiedzieć	3	2,6%
Ogółem		117	100%

Źródło: opracowanie własne.

Analizując wiedzę i zaangażowanie mieszkańców z perspektywy czasu zamieszkiwania w miejscowości, wykorzystano zbiorcze wskaźniki, konstruując je na bazie pytań kwestionariusza wykorzystanego w badaniu. Zawierał on pytania odnoszące się do wiedzy mieszkańców na temat miejsca zamieszkania – wsi i pytań o zaangażowanie badanych w życie społeczności. Zarówno wskaźnik wiedzy i wskaźnik zaangażowania zostały wystandaryzowane i ostatecznie wykorzystane do pomiaru na 100-stopniowej skali ciągłej. Ich konstrukcja przedstawiała się następująco.

Wskaźnik wiedzy zawiera odpowiedzi na następujące pytania: 1) Czy zna Pan/Pani sołtysa Czarnego Lasu? (Tak, znam go osobiście = 100 pkt, Tak, znam go, ale jedynie z widzenia/ ze słyszenia = 50 pkt, Nie znam, nie wiem kto jest sołtysem Czarnego Lasu = 0 pkt); 2) Ilu zna Pan/Pani członków rady sołeckiej Czarnego Lasu? – osobiście lub z widzenia/słyszenia (znajomość 5 osób = 100 pkt, 4 osoby = 80 pkt, 3 osoby = 60 pkt, 2 osoby

= 40 pkt, 1 osoba = 20 pkt, 0 osób = 0 pkt); 3) Czy wie Pan/Pani kto jest radnym miasta Grodzisk Mazowiecki z Pana/Pani regionu? (znajomość dwóch nazwisk = 100 pkt, znajomość jednego nazwiska = 50 pkt, nieznanostwo żadnego nazwiska = 0 pkt); 4) Czy wie Pan/Pani jak nazywa się burmistrz miasta Grodzisk Mazowiecki? (znajomość nazwiska burmistrza = 100 pkt, nieznanostwo = 0 pkt); 5) Czy wie Pan/Pani jak nazywają się wiceburmistrzowie miasta Grodzisk Mazowiecki? (znajomość dwóch nazwisk = 100 pkt, znajomość jednego nazwiska = 50 pkt, nieznanostwo żadnego nazwiska = 0 pkt); 6) Czy wie Pan/Pani gdzie w Czarnym Lesie znajduje się: Sklep, Przedszkole, Plac zabaw, Miejsce powstawania świetlicy, Dom sołtysa, Stacja uzdatniania wody (znajomość 5 lub 6 miejsc = 100 pkt, znajomość 4 miejsc = 80 pkt, znajomość 3 miejsc = 60 pkt, znajomość 2 miejsc = 40 pkt, znajomość 1 miejsca = 20 pkt, nieznanostwo wszystkich miejsc = 0 pkt); 7) Czy wie Pan/Pani o planowanej w Czarnym Lesie budowie świetlicy? (Tak = 100 pkt, Nie = 0 pkt); 8) Czy zna Pan/Pani planowaną lokalizację przyszłej świetlicy? (Tak = 100 pkt, Nie = 0 pkt). Sumę punktów na wszystkie pytania wchodzące w zakres wskaźnika wiedzy podzielono przez 8 (liczba składowych pytań wskaźnika) w celu wystandaryzowania skali pomiaru do przedziału 0-100.

Wskaźnik zaangażowania zawiera odpowiedzi na następujące pytania: 1) Ilu mniej więcej mieszkańców Czarnego Lasu (z wyjątkiem domowników) zna Pan/Pani z imienia i nazwiska? (Nie znam innych mieszkańców poza domownikami = 0 pkt, mniej niż 5 osób = 20 pkt, 5-10 osób = 40 pkt, 11-20 osób = 60 pkt, 21-40 osób = 80 pkt, powyżej 40 osób = 100 pkt); 2) Czy zdarza się Panu/Pani odwiedzać innych mieszkańców Czarnego Lasu w ich domach? (Nie = 0 pkt, bywam w 1 domu = 10 pkt, bywam w 2 domach = 20 pkt, 3 domach = 30 pkt itd., bywam w 10 i więcej domach = 100 pkt); 3) Chcielibyśmy teraz zapytać Pana/Panią o pomoc sąsiedzką. Czy zdarzyło się Panu/Pani korzystać z takiej pomocy lub jej udzielać? (Nie = 0 pkt; Tak, udzielałem lub korzystałem = 50 pkt; Tak – zarówno udzielałem, jak i korzystałem = 100 pkt); 4) Czy jest Pan/Pani członkiem jakiejś formalnej lub nieformalnej grupy mieszkańców? (Nie = 0 pkt, Tak = 100 pkt); 5) W których z wymienionych form aktywności lokalnej zdarzyło się Panu/Pani uczestniczyć? – Zebrania sołeckie/ Festyny wiejskie/ Wiosenne sprzątnięcie wsi/ Szkolenia na miejscu/ Szkolenia wyjazdowe/ Inne (udział w 5 lub 6 formach aktywności = 100 pkt, w 4 formach = 80 pkt, w 3 formach = 60 pkt, w 2 formach = 40 pkt, w 1 formie = 20 pkt, brak uczestnictwa = 0 pkt); 6) Czy jest lub był(a) Pan/Pani inicjatorem jakiegoś działania na rzecz lokalnej społeczności? (Tak = 100 pkt, Nie = 0 pkt); 7) Czy korzysta Pan/Pani z następujących źródeł informacji na temat społeczności lokal-

nej – internetowa strona sołectwa/ lista mailingowa sołectwa/ Facebook – strona mieszkańców Czarnego Lasu/ inne źródło (korzystanie z 4 źródeł = 100 pkt, korzystanie z 3 źródeł = 75 pkt, korzystanie z 2 źródeł = 50 pkt, korzystanie z 1 źródła = 25 pkt, niekorzystanie z żadnego = 0 pkt); 8) Czy głosował(a) Pan/Pani w ostatnich wyborach sołtysa i rady sołectkiej? (Tak = 100 pkt, Nie = 0 pkt); 9) Z jakich rodzajów usług oferowanych przez gminę zdarza się korzystać Panu/Pani i członkom Pana/Pani gospodarstwa domowego? – Edukacyjnych/ Rozrywkowych/ Zdrowotnych/ Sportowych/ Innych (korzystanie z 5 usług = 100 pkt, korzystanie z 4 usług = 80 pkt, korzystanie z 3 usług = 60 pkt, korzystanie z 2 usług = 40 pkt, korzystanie z 1 usługi = 20 pkt, niekorzystanie = 0 pkt). Analogicznie sumę punktów na wszystkie pytania wchodzące w zakres wskaźnika zaangażowania podzielono przez 9 (liczba składowych) w celu wystandaryzowania skali pomiaru do przedziału 0-100.

Omawiając wyniki, należy stwierdzić, że średnia wartość *wskaźnika wiedzy* mierzonego na skali od 0 do 100 wyniosła dla ogółu badanych 60,1 pkt. Średnia wartość *wskaźnika zaangażowania* okazała się wyraźnie niższa – wyniosła 43,8 pkt. Jednocześnie zarówno w perspektywie wiedzy jak i zaangażowania znaczącym jest czas, okres zamieszkiwania w Czarnym Lesie. Uogólniając, można stwierdzić, że im dłużej badani mieszkali w miejscowości, tym większa była ich wiedza o niej i tym większe było zaangażowanie w jej funkcjonowanie, ale najsilniej związek ten charakteryzował osoby mieszkające w Czarnym Lesie od 11 do 20 lat.

Tabela 3

Zbiorczy wskaźnik wiedzy i zaangażowania, a czas mieszkania

Wskaźniki	Jak długo mieszka Pan/Pani w Czarnym Lesie?	n	Średnia	Odchylenie standardowe
Wskaźnik Wiedzy	Mniej niż 5 lat	35	53,1429	16,89710
	Od 5 do 10 lat	39	61,9872	14,18486
	Od 11 do 20 lat	26	62,1154	21,97660
	Powyżej 20 lat	17	67,1324	17,59330
Wskaźnik Zaangażowania	Mniej niż 5 lat	28	35,6349	14,90537
	Od 5 do 10 lat	27	44,8354	20,82796
	Od 11 do 20 lat	23	50,1691	23,19853
	Powyżej 20 lat	15	47,2963	20,83980

Źródło: opracowanie własne.

Ważnym wskaźnikiem okazał się także formalny aspekt funkcjonowania członków społeczności – fakt zameldowania (zob. Tab. 4). W świetle danych empirycznych osoby niezameldowane w tej miejscowości posiadają mniejszą wiedzę zarówno o niej jak i całym regionie, a dodatkowo rzadziej angażują się w życie społeczności lokalnej.

Tabela 4

Zbiorczy wskaźnik wiedzy i zaangażowania, a zameldowanie

Wskaźniki	Czy jest Pan/Pani zameldowany/a w Czarnym Lesie?	n	Średnia	Odchylenie standardowe
Wskaźnik	Tak	80	63,4219	16,94736
Wiedzy	Nie	37	52,9730	18,03342
Wskaźnik	Tak	64	49,0104	20,20968
Zaangażowania	Nie	29	32,2414	15,65972

Źródło: opracowanie własne.

Reasumując, w świetle badań wiedza mieszkańców Czarnego Lasu o swojej miejscowości jest stosunkowo wysoka, niższe wyniki badani uzyskali w odniesieniu do zaangażowania się w lokalne sprawy. Przy czym istotnym jest fakt, że oba wskaźniki: wiedzy oraz zaangażowania, różnicowane są przez długość zamieszkiwania oraz wiek badanych. „Starzy”, czyli starsi i długoletni mieszkańcy odróżniają się od „nowych”, młodszych i mieszkających w we wsi relatywnie krócej. Dodatkowo czynnikiem różnicującym okazały się względy formalne – zameldowanie, których spełnianie różnicuje badanych w ten sposób, iż zameldowani uzyskują wyższe wartości wskaźników niż niezameldowani.

Zakończenie

Współczesne społeczności lokalne, w tym mieszkańcy wsi, w coraz większym stopniu różnicują się w oparciu o świat wyobrażony (Nowicka i Wrona 2015, s. 15), kwestionowane jest tym samym, a przynajmniej uzupełniane i modyfikowane twierdzenie o wzajemnym przenikaniu się różnic i dystansów przestrzennych oraz społecznych. W socjologicznych analizach opinii i świadomości społecznej nadal istotnym jest dychotomiczny podział polskiego społeczeństwa na osi miasto – wieś. Ten tradycyjny podział, ale w „nowym odczytaniu”, w znacznym stopniu zdaje się tłumaczyć współczesną problematykę migracji wewnętrznych oraz zróżnicowania mieszkańców współczesnych polskich wsi i całego społeczeństwa polskiego. Koncentrując

uwagę na wewnętrznym zróżnicowaniu współczesnych mieszkańców wsi, do analizy wykorzystać można perspektywę podziału opisaną wcześniej przez Norberta Eliasa i Johna Scotsona (1994). Wskazuje się tu na zasiedziały (*established*), których odnieść można do tytułowych „starych” i obcych (*outsiders*), którzy stanowią punkt odniesienia dla tytułowych „nowych” mieszkańców, i te kategorie mogą być traktowane jako fundamentalne w procesie budowania struktury społecznej. Różnice pomiędzy przybyłymi „nowymi” i funkcjonującymi już na jej terenie wcześniej „starymi” mieszkańcami wsi, analizowane mogą być między innymi w perspektywie działań i sposobów myślenia. O sprawnym funkcjonowaniu wiejskich społeczności lokalnych decydować będzie strukturalne zintegrowanie kluczowych komponentów struktury (Herudziński 2019). Funkcjonowanie społeczności poddanych procesom takim jak suburbanizacja (zob. Williamson 2008, Kajdanek 2011, Kajdanek 2012) należy traktować nie tylko jako migracje mieszkańców z miasta na wieś, ale „przenoszenie się miast na obszary wiejskie”. Przyjmując, że „deruralizacja to proces odnoszący się do całego społeczeństwa, który polega na stopniowym zmniejszaniu się udziału populacji wiejskiej w populacji narodowej”, (Halamska 2011, s. 6) należałoby stwierdzić, że w Polsce mamy dziś do czynienia z nowymi procesami ruralizacji i wnikliwie analizować zmiany na obszarach wiejskich w celu lepszego rozumienia całego społeczeństwa polskiego.

Literatura | References

- ELIAS N., SCOTSON J. (1994), *The Established and the Outsiders*, Sage Publications. London – Thousand Oaks – New Delhi.
- HALAMSKA M. (2011), Transformacja wsi 1989-2009: zmienny rytm modernizacji, „*Studia Regionalne i Lokalne*”, 2(44), s. 5-25.
- HERUDZIŃSKI T. (2019), Społeczności lokalne i samorządność w perspektywie procesów globalizacji – wprowadzenie, [w:] „*Społeczności lokalne – samorządność i inicjatywy oddolne w globalnym świecie*”, red. T. Herudziński, J. Wojnicki, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 7-19.
- KAJDANEK K. (2011), *Pomiędzy miastem a wsią. Suburbanizacja na przykładzie osiedli podmiejskich Wrocławia*, NOMOS, Kraków.
- KAJDANEK K. (2012), *Suburbanizacja po polsku*, NOMOS, Kraków.
- ROSNER A. (2012), *Zmiany rozkładu przestrzennego zaludnienia obszarów wiejskich. Wiejskie obszary zmniejszające zaludnienie i koncentrujące ludność wiejską*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.

- STANNY M. (2014), Wieś, obszar wiejski, ludność wiejska – o problemach z ich definiowaniem. Wielowymiarowe spojrzenie, [w:] „Wieś i Rolnictwo”, 1(162), s. 123-138.
- SWACHA P. (2018), Kondycja gminy Tuczna w opinii mieszkańców [w:] Społeczności lokalne. Konteksty przemian i innowacje, red. T. Herudziński, P. Swacha, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 159-172.
- SWACHA P. (2019), Elity parlamentarne ruchu ludowego w okresie transformacji systemowej w Polsce (1989-2001), Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- WILLIAMSON T. (2008), Sprawl, Spatial Location, and Politics: How Ideological Identification Tracks the Built Environment, „American Politics Research” 36, s. 903-933.
- WOJAKOWSKI D. (2013), Transgresja lokalności jako wynik migracji na obszarze pogranicza, „Studia Migracyjne - Przegląd Polonijny”, nr 39(1), s. 129-147.